

Олександр Погуляєв
(м.Житомир)

**НІМЕЦЬКА НАЦІОНАЛЬНА МЕНШИНА ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ
У ПЕРІОД ЗМІНИ УКРАЇНСЬКИХ УРЯДІВ (1917-1919 РОКІВ)**

Лютнева революція 1917 р. у Петрограді проголосила демократичні свободи та сприяла розвитку українського національного Руху в боротьбі за державність України. Цю боротьбу очолила українська Центральна Рада (УЦР), утворена 4(17) березня 1917 р., а продовжували гетьман Павло Скоропадський та Директорія країнської Народної Республіки (УНР). Активізація політичного та ультруного життя зачепила всі народи України, серед яких чільне місце займала німецька національна меншина.

Зміна політичних урядів у 1917-1919 рр. залишила глибокий слід в історії німецьких поселень в Україні. На Правобережжі німці найбільше розселилися у Волинській губернії - більше 200 тисяч [5, с 36], наприклад в колонії Гринтат, Нейборн, Нейгейм. Чисельність німців у повітах Волинської губернії: Житомирський - 43022 особи; Володимир-Волинський - 25431; Лубенський - 7913; Заславський - 2703; Ковельський - 2530; Кременецький - 375; Луцький - 31569; Новоград-Волинський - 46033; Овруцький - 2842; Острозький - 5457; Рівненський - 33017; Старокостянтинівський - 22. Від загальної кількості населення Волині німці становили близько 5% [3, с 11-13].

На першому етапі революції українські німці, на відміну від деяких більш чисельних етнічних груп (росіян, євреїв, поляків), поставилися до співпраці з українською владою досить байдуже, притримуючись вичікувальної позиції [1]. Не поспішали вони скористатися і можливостями, що надавав їм прийнятий 9 січня 1918 р. «Закон про національно-персональну автономію».

У перший день на посаді гетьмана, 29 квітня 1918 р. П. Скоропадський підписав «Грамоту до всього українського народу» та «Закони про тимчасовий державний устрій України», які визначили зміст політики стосовно нацменшин: ліквідовувалися національно-персональна автономія, усі громадяни, незалежно від походження, визнавалися рівноправними перед законами Української держави [7, с 57-61]. 26 березня 1918 р. у Києві була створена організація українсько-німецького товариства економічного і культурного зближення [2].

Гетьман провів заходи з організації внутрішньої системи життя Української держави, які із схваленням були прийняті німецьким населенням. Ряд українських німецьких активістів (С. Н. Гербель, Ф. Р. Штейнгель, А. Г. Лігнау та ін..) зайняли важливі посади у державній адміністрації П. Скоропадського, а Й. Вагнер став міністром праці [4, с 26-27].

Найбільш помітною була участь німців у місцевому самоуправлінні. Так, у Волинській губернії було обрано 36 земських гласних - з них 6 німців, у Київській із 60 - 3, у Подільській із 82 - 9 (двоє з них були православними).

Після падіння гетьманського режиму в листопаді 1918 р. становище правобережних німців зазнало суттєвих змін. Хоча Директорія і декларувала основні засади своєї національної політики, як національна рівноправність та національно-персональна автономія нацменшин, однак в умовах війни та анархії не мала змоги реалізувати їх на практиці.

Відносини німецьких землевласників з радянською владою, яка захопила Правобережжя на весні 1919 р., відразу визначилися як протистояння. Німецькі колоністи не належали до сільської бідноти, на

яку робила ставку радянська влада у проведенні своєї політики на селі.

Освітній розвиток німецької нацменшини у період Української революції відбувався у складних умовах, не вистачало фінансів. У кожній колонії існували початкові (церковно-приходські) школи. До 1917 р. викладання у них велося російською мовою. Наступною сходинкою у системі навчання колоністів були центральні училища, які склалися з 4-х класів, у яких навчалось від 70 до 250 учнів і мали від 4-х до 7 вчителів [8, с 18-19].

У період правління уряду Директорії було прийнято рішення про виділення коштів на підтримку шкіл нацменшин. 30 січня 1919 р., міністр освіти Іван Огієнко видав наказ, за яким українська мова стала основною у всіх навчальних закладах. У школах національних меншин було дозволено навчання рідною мовою із обов'язковим вивченням українознавчих дисциплін [6, с 96-100].

Аналіз політичних пріоритетів німців України у період зміни українських урядів 1917-1919 рр. свідчить, що серед німецьких колоністів, як і в середовищі інших етнічних спільнот України, єдності не було. Серед них пробуджувалися як національні інтереси, так і класові. Немало українських німців боролось за перемогу соціалістичної революції, ще більше - виступали опонентами радянської влади. У цілому німці Правобережної України не були активними діячами політичних процесів, натомість вони продовжували жити осторонь революційних подій та займатися господарством. Наслідки часті зміни урядів 1917-1919 рр. виявилися для німців такими ж, як і для всього українського суспільства - вони вимушені були пристосовуватися до радянського способу життя або емігрувати з України.

Література:

1. Вісті з Української Центральної Ради. - 1917. - Листопад. - № 20-21.
2. Поділля. - Березень. - 1918 р.
3. Барвінська П. І. Українсько-німецькі відносини в 1917 - 1922 рр.: дис. канд. істор. наук (07.00.02 - Всесвітня історія) / П. Барвінська - Одеса, 2001. - 175 с
4. Васильчук В. М. Німці України: суспільний та національний аспект ХХ - початок ХХІ ст.: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня докт. іст. наук : спец. 07.00.01 «Історія України» / В.М. Васильчук.- Донецьк, 2006. - 27 с
5. Костюк М. П. Німецькі колонії на Волині (ХІХ - початок ХХ ст.) / м. Костюк - Тернопіль: Підручники і посібники, 2003. - 384 с

6. Марчук М. Освітня політика в Україні в умовах національно-культурного відродження: етнонаціональний аспект (1917 - кін. 1920-х рр.) / М. Марчук // Етнічна історія народів Європи: Збірник наукових праць. - К.: Унісерв, 2002. - Вип.12. - С 96-100.

7. Панчук М. И. Национальные отношения в Украине в XX веке: зб. док. и матер. / М. И. Панчук, И. Л. Гошуляк, С. С. Диброва. - К.: Наук, думка, 1994. - 560 с.

8. Суліменко О. Г. Німці Волині (кін. XVIII - поч. XX ст.): автореф. дис. на здобуття наук, ступення канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / О. Г. Суліменко. - К., 2002.